

Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
İlâhiyat Fakültesi Dergisi

The University of Kahramanmaraş Sütçü İmam
Review of The Faculty of Theology
ISSN-1304-4524 e-ISSN-2651-2637

Öğretmenlerin Dini Kimlik Algıları ile Serbest Zaman
Değerlendirmeleri Arasındaki İlişki: Gaziantep Örneği

The Relation between Teachers' Perceptions of Religious Identity
and Leisure Time: The Case of Gaziantep

Yazar / Author

Merve ÇALIŞIR

Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı

İstanbul / TÜRKİYE

calisirmrv@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6230-8911>

Makale Türü/ Article Types: Araştırma Makalesi /Research Article

Makale Geliş Tarihi/ Date of Receipt: 31/08/2023

Makale Kabul Tarihi / Date of Acceptance: 23/11/2023

Makale Yayın Tarihi: 31/12/2023

Yayın Sezonu/Pub Date Season: Aralık/ December

Yıl/Year: 21 **Sayı/Issue:** 42 **Sayfa /Page:** 181-214

Atıf/Citation: Çalışır, Merve. "Öğretmenlerin Dini Kimlik Algıları ile Serbest Zaman Değerlendirmeleri Arasındaki İlişki: Gaziantep Örneği". *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (Aralık 2023), 181-214.

<https://doi.org/10.35209/ksuifd.1353482>

- Bu makale Temmuz 2023 tarihinde tamamlanmış olan "Öğretmenlerin Serbest Zaman Değerlendirmesi ve Din İlişkisi: Gaziantep Örneği" isimli yüksek lisans tezinden üretilmiştir.
- Bu makale iThenticate programında taranmış ve intihal içermediği tespit edilmiştir.
- Araştırmanın KSÜ Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'ndan alınmış 01/12/2021 tarih ve E. 79145 sayılı etik kurul izni mevcuttur.

Öğretmenlerin Dini Kimlik Algıları ile Serbest Zaman Değerlendirmeleri Arasındaki İlişki: Gaziantep Örneği

Öz

Serbest zaman kavramı, çalışma ve zorunlu yaşam ihtiyaçlarının karşılanması dışında kalan zamanı tanımlamaktadır. Gündelik yaşamın bir parçası olan serbest zaman birçok sosyal kurumla ilişkilendirilmektedir. Bu çalışmanın konusunu ise serbest zamanın din kurumu ile ilişkisi oluşturmuştur. Bu amaçla öğretmenlerin dini kimlik algısı (DKA) ve serbest zaman değerlendirmelerinde dinî hassasiyet düzeyleri (SDHD) tespit edilmiştir. Gaziantep'te 204 öğretmenle yapılan anket çalışmasıyla elde edilen veriler istatistik programı ile analiz edilmiştir. Ankette demografik özellikler, Dini Kimlik Ölçeği ve SDHD'yi ölçmeye yönelik hazırlanan 15 madde yer almıştır. Çalışmada iki değişken arasındaki korelasyonun anlamlılık düzeyi ve yönü analiz edilmiştir. Analizlere göre DKA ile SDHD'nin 15 maddesinden 13'ünün pozitif ve anlamlı, 2'sinin negatif ve anlamlı ilişki içinde olduğu görülmüştür. İstatistikler sonucunda tüm hipotezlerin doğrulandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışma bulguları, 'Öğretmenlerin dini kimlik algıları yüksek ise serbest zaman değerlendirmelerinde gösterdiği dini hassasiyet düzeyi de yüksektir' şeklinde yorumlanmıştır. Sonuç bölümünde din ile serbest zaman ilişkisi bulgular ışığında açıklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Serbest Zaman, Din, Dinî Kimlik, Gaziantep, Öğretmen

The Relation Between Teachers' Perceptions of Religious Identity and Leisure Time: The Case of Gaziantep

Abstract

The provision of leisure time, work and meeting the essential life needs is the definition of remaining time. Leisure time, which is a part of daily life, can be associated with many social institutions. This file system created associations with free time zones. This desired perception of religious identity (PRI) and leisure time evaluations were found to be in place of religious sensibility (RSLTE). The data obtained in the survey conducted with 204 teachers in Gaziantep

were analyzed with the statistical program. There are 15 items in the questionnaire for demographic characteristics, the Religious Scale and the measurements of religious sensibility in leisure time. In the study, the significance level and aspects of the change between the two variables were analyzed. According to the analyzes, 13 of PRI and RSLT item 15 had a positive and significant relation, and 2 had a negative and significant relation. As a result of the statistics, it was found that all the assumptions were confirmed. The study data was interpreted as 'If the teachers' perception of religious identity is high, the level of religious characteristics they show in their leisure time is also strong'. In the conclusion part, the relations between religion and leisure time are explained.

Keywords: Leisure, Religion, Religious Identity, Gaziantep, Teacher

Giriş

Serbest zaman, insanların çalışma ve mecburi yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak için kullandığı zamandan arta kalan vakittir. Çeşitli kaynaklarda “boş zaman” olarak da ifade bulan bu kavram, insanların kendi iradeleriyle diledikleri gibi değerlendirdikleri, kendileri veya başkaları için bir zorunluluk hissetmeden geçirdikleri zamanı ifade etmektedir.

Sosyoloji alanında uzun yıllardır çalışılan bu kavram “Boş Zaman Sosyolojisi” ismiyle sosyolojinin bir alt dalı olarak kabul görmektedir.¹ Literatürde birçok disiplinin çalışma sahasında serbest zaman araştırmaları yer almaktadır. Serbest zamanın halkın refah ve gelişmişlik düzeyinin göstergesi sayılması, ekonomik sistemlerle, politikayla, sağlıkla, psikolojiyle olan ilgisi, bilim insanların ve devletlerin bu olguya yönelik artan ilgisini açıklamaktadır. Örneğin 1948 yılında İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile güvence altına alınarak bir ihtiyaçtan öte hak olarak korunması, bireyler kadar devletler nazarında da önem kazandığını göstermektedir.

Serbest zamanlarla ilgili özgür tercihlerin öneminin altı çizilse

¹Mustafa Arslan, “Gündelik Hayatta Din”, *Din Sosyolojisi El Kitabı*, ed. Niyazi Akyüz, İhsan Çapcıoğlu (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 669.

de boş zamanların, bireysel ve çevresel unsurların tesiri ile biçimlendiği gerçeği göz ardı edilmemektedir. Yeterli vakte sahip olmak, maddi imkânlar, coğrafi koşullar, sosyal çevre, yasallık bunlardan bazılarıdır. Bireylerin serbest zamana yönelik tutumlarını ve etkinlik seçimlerini belirleyen diğer bir önemli etken ise “din”dir.

Günümüzde serbest zaman araştırmaları birçok olguyla birlikte yürütülürken, alanda “din”in konu edildiği çalışmalar nadir görülmektedir. Bu anlamda literatüre bakıldığında ilk olarak 2013 yılında Ejder Okumuş’un çalışması dikkati çekmektedir. Yazarın “Boş Zamanlar Sosyolojisi” adlı makalesinin genişletilmiş hali olan *Zamanı Doğru Değerlendirme, Boş Zamanlar Kitabı -Boş Zamanlar ve Din-* kitabı, serbest zaman ve din ilişkisini ele almaktadır. İlahi kaynaklı dinlerin bakış açısından sonra İslam’ın serbest zaman yaklaşımını ortaya koymuş ve sekülerleşme de dâhil birçok çerçeveden din ve serbest zaman ilişkisine değinmiştir.

2019 yılında *Boş Zaman, Rekreasyon ve İslâmiyet* kitabıyla Suat Karaküçük, İslam’ın serbest zaman yaklaşımını ana kaynaklardaki ve alandaki saygın referanslarla ortaya koymaya çalışmış, Müslümanların bu konudaki yanlış inançlarına itirazlarda bulunmuştur. 2021 yılı doktora tez çalışmasında M. Fatih Elaziz konuyu muhafazakâr oteller ekseninde ele almıştır. *Din, Tüketim ve Serbest Zaman İlişkisi: Muhafazakâr Oteller Örneği* başlıklı tez çalışması nitel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanıldığı kapsamlı bir çalışma olmuştur.

2022 yılına gelindiğinde ise Hüsnü Ezber Bodur, Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Din Sosyolojisi kitabı için “Sosyal Kurumlar ve Din İlişkisi” başlıklı bölümü kaleme almış; burada serbest zaman ve din ilişkisine de değinmiştir.²

Bu çalışmada din kurumunun serbest zaman değerlendirmelerindeki etkisi araştırılmıştır. Dinî inanç ve ilkelerin, bireylerin serbest zaman değerlendirmeleri üzerindeki etkisi kişilere göre değişik-

²Hüsnü Ezber Bodur, “Sosyal Kurumlar ve Din İlişkisi”, *Din Sosyolojisi* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, 2020), 223-244.

lik göstermektedir. Kendilerini mensup oldukları din ile bütünleştiren kişilerde bu etkilerin daha güçlü ve bağlayıcı olması beklenir. Bu hipotezden yola çıkarak araştırma kapsamında, katılımcılara serbest zamanlarda uygulanabilecek dini hassasiyetlere yönelik sorular sorulmuştur. 15 maddeden oluşan SDHD ile DKA puanları istatistiksel olarak analiz edilmiştir. Analizlerde çalışma verileri normal dağılım göstermediğinden nonparametrik testler kullanılmıştır. Elde edilen bulgular literatürdeki benzer çalışmalarla karşılaştırılarak yorumlanmıştır.

1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Serbest zaman olgusu özellikle modernleşme ile birlikte birçok disiplinin çalışma sahasında yer almaya başlamıştır. Yalnızca gündelik yaşamın bir kesiti değil, diğer sosyal kurumlarla etkileşimi olan bir olgu olarak bilim insanlarının ilgisini kazanmaktadır. Serbest zaman olgusu özellikle, iş-yaşam tatmini, serbest zaman engelleri, rekreasyon ve destinasyon gibi kavramlarla birlikte çalışılmaktadır.

Bu çalışmanın diğer bir unsuru olan din kurumunun, ilk çağlardan beri insan yaşamının önemli bir parçası olduğu kabul edilmektedir. Sosyoloji alanında çalışılan ilk konulardan olan din kurumunun özellikle diğer sosyal kurumlar ile ilişkileri noktasında büyük teoriler geliştirilmiştir.

Bu araştırmanın konusunu, söz konusu iki sosyal kurumun ilişkisi oluşturmaktadır. Çalışmamızda serbest zaman değerlendirmelerinde din kurumunun ne düzeyde etkili olduğunu ortaya koymak amaçlanmıştır. Serbest zaman ve din ilişkisi, nicel verilerle desteklenmek suretiyle açıklanmıştır.

Sosyal bilimler alanında, temel kurumlardan biri olan din kurumu ve güncelliği artan konulardan olan serbest zaman ile ilgili çalışmalar oldukça yer tutmaktadır. Buna karşın serbest zaman değerlendirmelerinde belirleyici bir etkiye sahip olan, din ile ilişkisi ihmal edilmektedir. Bu çalışma, alandaki eksikliğe yapmasını umduğumuz katkı sebebiyle önemlidir.

2. Araştırmanın Yöntem ve Tekniği

Bu çalışmanın temel problemini “Serbest zaman değerlendirme kurumu ile din kurumu arasında ilişki var mıdır?” sorusu oluşturmuştur. Araştırma probleminin çözümünü ortaya koymak amacıyla nitel ve nicel desenler bir arada kullanılmıştır. Araştırmanın kuramsal çerçevesi literatür taranarak dokümantasyon yöntemiyle oluşturulmuştur. Bulgu ve yorumların elde edilmesinde ise survey (Tarama) ve açıklayıcı korelasyon desenlerinden yararlanılmış, anket tekniği kullanılmıştır.

Serbest zaman ve din ilişkisinin anlaşılmasına yönelik “Google Forms” ile hazırlanan anket öğretmenlere, okullara bizzat gidilerek ve WhatsApp uygulama gruplarından ulaştırılmıştır. Anket verileri SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 22.0 Programı ile analiz edilmiştir. Çalışmanın verileri normal dağılım göstermediğinden analizler nonparametrik testlerden biri olan Spearman Korelasyon Testi kullanılarak yapılmıştır.

Ankette kullanılan Dinî Kimlik Algısı Ölçeği ve Serbest Zaman Değerlendirme Dini Hassasiyet Düzeyi bölümlerinden oluşan maddelerinin güvenilirliğini tespit etmek amacıyla Cronbach Alpha değerleri hesaplanmıştır. Her ikisinin Cronbach Alpha değeri de çalışma için elverişli bulunmuştur.

3. Araştırmanın Kapsam ve Sınırlılıkları

Çalışmamız, 2021-2022 yılları arasında Gaziantep ilinin merkez iki ilçesi olan Şahinbey ve Şehitkâmil’e bağlı ilk ve ortaokullarda görev yapmakta olan 204 öğretmenle yürütülmüştür. Çalışmanın verileri yalnızca bu örnekleme (çalışma grubunu) temsil etmektedir, veriler ve bulgular bir evrende genelleme yapmak için kullanılmamıştır.

Çalışmanın öğretmenlerle yürütülmesinin en önemli sebebi, öğretmenlerin standart bir serbest zaman ve maddi imkâna sahip olmalarıdır. Belli bir sosyo-ekonomik grubu ve kültürel olarak benzer bir çevreyi temsil etmeleri, araştırmamızda öğretmenlerin seçilmesinin diğer bir sebebidir. Gaziantep ilinin iki merkez ilçesinde görev yapan öğretmenlerin, ortak yerleşim bölgelerinde ikamet et-

mesi fiziki ve sosyal çevrelerinin benzer olmasını sağlamıştır. Bu durum, araştırma için elverişli bir örneklem oluşturulmasını desteklemiştir.

4. Araştırmanın Hipotezleri

H₁ Serbest zaman etkinliklerinde dinî hassasiyet düzeyi ile dinî kimlik algısı arasında anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1a} “Serbest zaman değerlendirme planlarımı namaz kılabilirim yerleri ve namaz vakitlerini göz önüne alarak yaparım.” maddesi ile dinî kimlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1b} “Ramazan'da serbest zamanlarımı oruç ibadetimi zorlamayacak şekilde planlarım.” maddesi ile dinî kimlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1c} “Serbest zaman etkinliklerim için ayırdığım maddi imkânları, zekât/sadaka/fitre vermemin önünde engel olmayacak şekilde planlarım.” maddesi ile dinî kimlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1d} “Serbest zamanımda dini grupların etkinliklerine katılmayı tercih ederim (Cami cemaati gibi).” maddesi ile dinî kimlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1e} “Serbest zaman etkinliklerimde dinî inançlar konusunda hassas olan mekânları tercih etmeye dikkat ederim (Ezan okunduğunda müziği kısmak gibi).” maddesi ile dinî kimlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1f} “Serbest zaman etkinliklerimi dini inançlarına bağlı olan kişilerle planlarım.” maddesi ile dinî kimlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1g} “Serbest zaman etkinliklerimde dini inançlar konusunda hassas kişilerin konser/tiyatro/filmlerini tercih ederim.” maddesi ile dinî kimlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1h} “Serbest zamanlarımda okuduğum yazar/şair/gazetecilerin dini inançlar konusunda hassas olmasını tercih ederim.” maddesi ile dinî kimlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1i} “Serbest zamanlarımda izlediğim/dinlediğim/katıldığım programların dini inançlar konusunda hassas olmasını tercih ederim.” maddesi ile dinî kimlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1i} “Serbest zamanlarımda katıldığım/izlediğim panel, sempozyum, söyleşi, konferans gibi toplantıların dinî konularda olmasını tercih ederim.” maddesi ile Dinî Kimlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1j} “Serbest zaman etkinliklerimi dinî inançlarımdan belirlediği kadın-erkek ilişkilerine dikkat ederek planlarım.” maddesi ile dinî kimlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1k} “Serbest zamanlarımda dini grupların kurduğu/desteklediği STK’lerde derneklerde, vakıflarda gönüllü çalışırım.” maddesi ile dinî kimlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1l} “Serbest zaman etkinliklerimde alkol tüketirim.” maddesi ile dinî kimlik algısı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1m} “Serbest zaman etkinlikleri yaparken, kendim kullanmasam da alkollü eğlence mekânlarında bulunmaktan kaçınırım (Pub, club, meyhane gibi).” maddesi ile dinî kimlik algısı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

H_{1n} “Serbest zamanlarımda şans oyunları, iddia oyunları oynarım.” maddesi ile dinî kimlik algısı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki vardır.

5. Serbest Zaman ve Din

İngilizce “free time” kelimesinden dilimize çevrilen serbest zaman kavramının yerine, “leisure time” kelimesinden çevrilen boş zaman kavramı da kullanılabilir. Leisure kelimesi ise Latince onaylanmak, özgür olmak anlamındaki “licere” kökünden gelir.³ Birbiri yerine kullanılabilen bu kelimelerin, birbirini kapsadığını kabul eden araştırmacılar da mevcuttur. Bu çalışma boyunca kav-

³ Zübeyde Cavlı, *Serbest Zaman Değerlendirmede Medya ve Din* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017), 4.

ramı ifade etmek amacıyla “serbest zaman” ifadesi tercih edilmiştir.

Serbest zaman kavramını Türkçede ilk çalışan isim Tezcan'ın tanımı şöyledir, “Kişinin hem kendisi hem de başkaları için bütün zorunluluklardan veya bağlantılardan kurtulduğu ve kendi isteği ile seçeceği bir faaliyetle uğraştığı zaman dilimidir.”⁴ Tezcan'ın tanımı dışında serbest zaman tanımları mevcut olmakla beraber kapsam ve sınırlılıkları genel itibariyle aynıdır.

Serbest zaman olgusu tarih boyunca her dönemde aynı anlama gelmediği gibi toplum nezdinde de her zaman aynı değeri görmemiştir. İlk çağlardan postmodern döneme kadar boş zaman çeşitli aşamalardan geçerek kurumsallaşmıştır.

Serbest zamanın kavramsal olarak kullanımından söz etmek ilk toplumlar için mümkün görünmemektedir. Sosyal yaşamın ilk çağlarında insanların zamanı dilimlere ayırması söz konusu olmamış, iş/iş dışı ayrımı yapılmamıştır. Zaruri ihtiyaçların giderilmesi için tüm enerjilerini kullanan insanlar geri kalan zamanlarında dinlenmişse de bunu bir mesai ve tatil anlayışıyla yaptıkları düşünülmemektedir.⁵

Antik dönemde birçok kültürde serbest zaman ayrıcalıklı bir sınıfın hakkı olarak kabul görmüştür. Sıradan halk ve köleler fiziki işlerde çalışmak zorunda ve serbest zamana sahip değilken, ayrıcalıklı sınıflar, boş zamanlarının tümünü kültürel ve sanatsal aktiviteler ile eğitim-öğretim için kullanmıştır. Bu sebeple boş zaman, yalnızca üst sosyoekonomik tabakaya ait bir hak olarak görülmüştür.⁶ Böylece serbest zaman kavramı sınıfsal bir karakter kazanmıştır.

Orta Çağ'a gelindiğinde Romalı halk, serbest zamana imparatorluğun çizdiği sınırlar dâhilinde sahip olmuştur. Yönetimin, çalışma ve tatil zamanlarını belirlemenin yanı sıra, büyük müsabaka-

⁴Mahmut Tezcan, *Boş Zamanlar Sosyolojisi* (Ankara: Doğan Matbaası, 1977),4.

⁵Murat Bahadır, “Antikçağ'dan Günümüze Boş Zaman Üzerine Bir Değerlendirme”, *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/2 (Temmuz 2016), 105.

⁶Zuhal Kul, *Nevşehir İl Merkezinde Çalışan Kadın Öğretmenlerin Boş Zamanlarını Değerlendirme Eğilimleri* (Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 12.

lar, festivaller ve şenlikler düzenleyerek tatil zamanlarını da planlama görevi bulunmaktadır. Halk, yıllık olarak düzenlenen bu etkinliklerle boş zamanlarını değerlendirmiştir.⁷ Orta Çağ'da kilisenin hâkimiyetiyle Klasik Hıristiyanlıkta, her bireyin günlük işlerin dışında Tanrı'ya ve dine vakit ayırabileceği görüşü kabul edilirken, Protestanlık ile yeni bir dönüşüm başlamıştır. Bu dönemden itibaren artık insanlara, bir Hıristiyan'ın boş zamanı olamayacağı, her an çalışmakla meşgul olması gerektiği inancı dayatılmıştır.⁸ Dinlenmek ve tembellik yapmak günah, çalışmak ibadettir görüşü daha sonra krizlere sebep olacak olan püriten iş etiğini kurmuştur.

Sanayileşmenin başladığı ve püriten iş etiğinin zirvede olduğu yıllarda işçiler en ağır şartlarda çalıştırılmıştır. Çalışmanın yüceltildiği bu dönemde işçi sınıfının serbest zaman hakkı neredeyse yok sayılmıştır.⁹ Endüstrinin gelişmesiyle artan Modernizm etkisi serbest zamanda yenilikleri beraberinde getirmiştir. Özellikle işçi sınıfının mağduriyetleri, Marx ve Lafargue gibi isimlerin eleştirisiyle dile getirilmiştir. 1883'te *Tembellik Hakkı* eseriyle Lafargue, 1935'te *Aylaklığa Övgü* eseriyle Russell, Taylorist/Fordist sisteme tepkileriyle dikkat çeken isimlerden bazılarıdır.¹⁰

Günümüzde ise serbest zaman artık yalnızca gündelik yaşamda bir zaman dilimi ya da bir ihtiyaç değil yasal bir haktır. 1948 yılında Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunca ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 24. Maddesinde boş zaman hakkına değinmiştir. Bu madde ile çalışanların dinlenme ve tatil hakları koruma altına alınmıştır.¹¹ Devletler bu hakkı gelişmişlik düzeyine göre çalışma saatlerini iyileştirip, tatilleri nitelikli hale ge-

⁷Faik Ardahan (ed.), *Her Yönüyle Rekreasyon* (Ankara: Detay Yayıncılık, 2016), 39.

⁸Taki Can Metin, *Boş Zaman Literatürünün Dünyadaki Gelişimi: Leisure Science Dergisinde Yayımlanan Makaleler Üzerine Bir İnceleme* (Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013), 9.

⁹Ömer Aytaç, "Kapitalizm ve Boş Zaman", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6/1 (Haziran 2005), 22.

¹⁰Bahadır, "Antikçağ'dan Günümüze Boş Zaman Üzerine Bir Değerlendirme", 110.

¹¹Akın Erdoğan, *Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Boş Zaman Yönetimleri ile Boş Zaman Engelleri Arasındaki İlişki* (Mersin: Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 9.

tirerek düzenleyebilmektedir. Devletin ve toplumun bilinçlilik düzeyi, kapitalist sistemin dayatmaları serbest zamanın değerlendirilmesinde belirleyici makro unsurlardan bazılarıdır.

Serbest zaman değerlendirmede hem makro hem mikro düzeyde etkili olabilen bir etken de “din” olgusudur. İnsanlık tarihi boyunca, dinsel ve dinî inançların her toplumda yer aldığı birçok araştırma sonucunda bulgulanmıştır. Söz konusu dönemlerde dinler ve dinsel, sosyal yapının bütününe entegre biçimde varlığını sürdürmüştür. Sosyal yapının gelişmesiyle beraber din, bağımsız bir kurum haline gelmiş; doğal olarak diğer sosyal kurumları etkilemiş ve onlardan etkilenmiştir.¹²

Toplumsal yapı içerisinde dinler, yalnızca bireylerin anlam arayışına cevap veren inanç sistemleri değildir. Sosyal yapıdaki diğer kurumlarla etkileşim içinde olan hem bireysel hem kamusal alanı farklı dönemlerde çeşitli boyutlarda biçimlendiren yapılardır.¹³ Fonksiyonalist yaklaşıma göre dinlerin 4 temel işlevi vardır. Bunlar anlam verme ve kimlik kazandırma işlevi ile yapısal ve kültürel işlevleridir.¹⁴ Bu anlamda serbest zamanların değerlendirilmesi noktasında da benzer bir fonksiyona sahiptir. Dinler, serbest zamanları düzenlerken, üyelerinin serbest zamanlarını anlamlı kılmaların yanı sıra atipik boş zaman faaliyetlerini de önleyerek bireysel ve toplumsal sorunların önüne geçmeye çalışmaktadır.¹⁵

İlahi kaynaklı din müntesiplerinin serbest zaman ile ilişkisi ele alındığında dönemselleşen ve ideolojik olarak değişen yönelimler görmek mümkündür. Protestanlığın gelişmekte olan endüstri ve yeni ekonomik sistemler etkisiyle çalışmayı kutsallaştırıp serbest zamanı olumsuzladığı dönem buna örnektir. Bazı Müslüman grupların, boş

¹²Giddens Anthony, Philip W. Sutton, *Sosyolojide Temel Kavramlar*, çev. Ali Esgin (Ankara: Phoenix, 2020), 171.

¹³Mustafa Tekin, “Kamusal Alanda Din”, *Din Sosyolojisi El Kitabı*, ed. İhsan Çapcıoğlu, Niyazi Akyüz (Ankara: Grafiker Yayınları, 2012), 644.

¹⁴Ali Coşkun, “Din ve Kimlik”, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/24 (2003), 5-23.

¹⁵Ejder Okumuş, *Boş Zamanlar Kitabı Boş Zamanlar ve Din* (İstanbul: Akis Kitap, 2013), 112.

zamanı fuzuli ve günah işlemeye müsait zaman olarak algılayarak haram sayması da benzer bir yaklaşımın ürünüdür.

Günümüzde serbest zaman ve dindar bireylerin ilişkisini ifade eden iki yaklaşımdan söz etmek mümkündür. İlkine göre dindar bireyler serbest zamanlarını dini deneyimler yaşamak için değerlendirilmektedir. Bu anlayışa göre onlar için serbest zaman, dünyevi işlerle geçirilen zaman değil kulluk etme, dini tecrübe edinme zamanıdır.¹⁶ Diğer anlayışa göre dindar bireyler, serbest zaman değerlendirme etkinliklerini dini ilkelere göre düzenlemektedir. Yani çeşitli serbest zaman etkinliklerine katılmakla beraber bunları dini hassasiyetlerini gözeterek yapmaya gayret etmektedirler.¹⁷ İki yönelimde belirleyici olan etkenin dindarlık düzeyi olduğu tahmini yürütülebilir.

6. Araştırma Bulguları ve Değerlendirilmesi

6.1. Verilerin Toplanması

Çalışmanın uygulamalı bölümünde 204 gönüllü öğretmene ulaşılarak “Google Forms” ile hazırlanan anket çalışması yapılmıştır. Anketin birinci bölümünde katılımcılara, demografik özellikleri belirlemek amacıyla 5 soru yöneltilmiştir. İkinci bölümde, SDHD maddelerine yer verilmiştir. Son bölümde ise katılımcıların dini kimlik algılarını belirlemek amacıyla “Dini Kimlik Ölçeği” yer almıştır.

Tablo 1’de yer alan 15 maddelik bölüm tarafımızca serbest zamanlarda dini hassasiyet düzeyini belirlemek maksadıyla hazırlanmıştır. Maddelerde, Müslüman bireylerin tutum ve davranışlarını düzenleyen bazı ilkelerden yola çıkarak serbest zamanlarda dikkat edebilecekleri özellikler yer almıştır.

Katılımcılar sorulara uygulama sıklıklarına göre “hiçbir zaman”, “nadiren”, “bazen”, “çok sık”, “her zaman” şeklinde cevaplar vermiştir. Daha sonra cevaplar sırayla 1’den 5’e kadar puanlanmıştır.

¹⁶Zübeyde Cavlı - Ali Coşkun, “Zaman Değerlendirmede Medya Ve Din İlişkisi Üzerine Bir Araştırma”, *Toplum Bilimleri Dergisi* 11/22 (Temmuz 2017), 141.

¹⁷Okumuş, *Boş Zamanlar Kitabı Boş Zamanlar ve Din*, 104.

Tablo 1: Serbest Zamanda Dinî Hassasiyet Düzeyini Belirlemeye Yönelik Anket Soruları

	<i>Maddeler</i>
1	Serbest zaman değerlendirme planlarımı namaz kılabileceğim yerleri ve namaz vakitlerini göz önüne alarak yaparım.
2	Ramazan'da serbest zamanlarımı oruç ibadetimi zorlamayacak şekilde planlarım.
3	Serbest zaman etkinliklerim için ayırdığım maddi imkânları, zekât/sadaka/fitre vermemin önünde engel olmayacak şekilde planlarım.
4	Serbest zamanımda dini grupların etkinliklerine katılmayı tercih ederim (Cami cemaati gibi).
5	Serbest zaman etkinliklerimde dini inançlar konusunda hassas olan mekânları tercih etmeye dikkat ederim (Ezan okunduğunda müziği kısmak gibi).
6	Serbest zaman etkinliklerimi dini inançlarına bağlı olan kişilerle planlarım.
7	Serbest zaman etkinliklerimde dini inançlar konusunda hassas kişilerin konser/tiyatro/filmlerini tercih ederim.
8	Serbest zamanlarımda okuduğum yazar/şair/gazetecilerin dini inançlar konusunda hassas olmasını tercih ederim.
9	Serbest zamanlarımda izlediğim/dinlediğim/katıldığım programların dini inançlar konusunda hassas olmasını tercih ederim.
10	Serbest zamanlarımda katıldığım/izlediğim panel, sempozyum, söyleşi, konferans gibi toplantıların dini konularda olmasını tercih ederim.
11	Serbest zaman etkinliklerimi dini inançlarımın belirlediği kadın-erkek ilişkilerine dikkat ederek planlarım.
12	Serbest zamanlarımda dini grupların kurduğu/desteklediği STK'lerde derneklerde, vakıflarda gönüllü çalışırım.

13	Serbest zaman etkinliklerimde alkol tüketirim.
14	Serbest zaman etkinlikleri yaparken, kendim kullanmasam da alkollü eğlence mekânlarında bulunmaktan kaçınırım (Pub, club, meyhaneye gibi).
15	Serbest zamanlarımda şans oyunları, iddia oyunları oynarım.

SDHD anketinin Cronbach Alpha değeri 0,924 olarak hesaplanmıştır. Bu değer $0,80 \leq \alpha < 1,00$ göre yüksek derecede güvenilir kabul edilmektedir.

Tablo 2’de ankette kullanılan Dini Kimlik Ölçeği maddeleri yer almaktadır. Ölçek, Matthew Zagumny tarafından geliştirilmiştir. Ali Ayten tarafından psikometrik analize tabi tutulmuştur.¹⁸ Katılımcılar her bir maddeye, katılma düzeyine göre 1’den 8’e kadar cevap vermiştir. Maddelerin tamamından alınan 5 ile 40 arasındaki toplam puan ortalaması istatistiklerde veri olarak kullanılmıştır.

Tablo 2: Dini Kimlik Ölçeği

	Maddeler
1	Genel olarak, dinim kendimi nasıl hissettiğimle çok az ilişkilidir.
2	Ait olduğum din kim olduğumun önemli bir yansıtıcısıdır.
3	Dinim kimliğimin en önemli parçasıdır.
4	Ait olduğum din kim olduğumu anlatmada benim için önemsizdir.
5	Genel olarak, dine mensup olmak kendilik imajımın önemli bir parçasıdır.

Dini Kimlik Ölçeğinin Cronbach Alpha değeri 0,665 olarak hesaplanmıştır. Bu değer $0,60 \leq \alpha < 0,80$ değer aralığında olduğundan ölçek, oldukça güvenilir kabul edilmektedir.

¹⁸Ali Ayten, “Dini Bağlılık ve Dini Kimliğin Ruh Sağlığına Katkısı Nedir? Din Eğitimi Alan Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma”, *Din, Erdem ve Sağlık*, ed. Ali Ayten (İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2015), 100.

6.2. Katılımcıların Betimsel İstatistikleri

Anketin ilk kısmında katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorular sorulmuştur. Bu bölümde cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum ve branşları hakkında bilgi vermeleri istenmiştir. Branş bazında dağılım, çalışmamıza katkı sağlamadığı gerekçesiyle veri olarak kullanılmamıştır.

Tablo 3: Katılımcıların demografik özellikleri

Demografik Özellik	Gruplar	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	145	71,1
	Erkek	59	28,9
Medeni Durum	Bekâr	107	52,5
	Evli	97	47,5
Eğitim Düzeyi	Lisans	169	82,8
	Lisansüstü	35	17,2
Yaş Düzeyleri	23-26	64	31,4
	27-33	92	45,1
	34-40	33	16,2
	>41	15	7,4
	Toplam	204	100

Katılımcıların demografik özelliklerinden cinsiyet dağılımına bakıldığında 145 (%71) kadın, 59 (%28,9) erkek katılımcı olduğu anlaşılmaktadır. Medeni durum gruplamasında, eşini kaybetmiş veya boşanmış olanlar da bekâr olarak kabul edilmiştir. Bu haliyle katılımcıların 107'si bekâr, 97'si evli olduğunu ifade etmiştir. %52,5 bekâr ve %47,5 evli oranıyla katılımcıların medeni durum dağılımı birbirine oldukça yakın düzeydedir.

Demografik özelliklerden eğitim düzeylerine bakıldığında öğretmenlerin en az lisans düzeyinde eğitim görmüş olması gerektiğinden katılımcılara iki seçenek sunulmuştur. Lisans düzeyinde

eğitim görmüş katılımcılar 169 kişi (%82,8) ile çoğunluğu teşkil etmiştir. 35 kişi (%17,2) ise lisansüstü eğitim düzeyinde bulunmaktadır.

Katılımcıların yaş düzeyleri, verilerin daha anlaşılır kılınması amacıyla gruplanmıştır. Verilere göre 23-26 yaş aralığındaki katılımcı sayısının 64, 27-33 yaş aralığındaki katılımcı sayısının 92, 34-40 yaş aralığındaki katılımcı sayısının 33, 41 yaş üzeri katılımcı sayısının 15 olduğu görülmüştür. Bu verilerle %45,1 oranla katılımcı öğretmenlerin yaklaşık yarısının 27-33 yaş aralığında olduğu, çoğunluğunun ise genç yaş grubunda olduğu anlaşılmaktadır. Yaş dağılımında en düşük oranı %7,4 dilimle 41 yaş üstü öğretmenler oluşturmuştur.

Genel olarak katılımcı profili incelendiğinde örneklemin, büyük çoğunluğu kadınlardan oluşan ve lisans düzeyinde eğitim görmüş, evli ve bekâr oranları birbirine oldukça yakın, genç bir örneklem olduğu anlaşılmaktadır.

6.2. Dinî Kimlik ve Serbest Zamanlarda Dinî Hassasiyet İlişkisi

Bu bölümde katılımcıların DKA puanları ile SDHD arasındaki korelasyon ölçülmüştür. Bu amaçla serbest zamanlarda dini hassasiyet düzeyine yönelik 15 madde tek tek dini kimlik algısı puan sıra ortalaması ile analiz edilmiştir. Analizlerde nonparametrik testler için uygun kabul edilen Spearman Korelasyon Testi kullanılmıştır.

Tablo 4: Serbest zaman değerlendirme planlarımı namaz kılabileceğim yerleri ve namaz vakitlerini göz önüne alarak yaparım.

Madde 1		Dinî Kimlik Algısı (DKA)
Serbest zaman değerlendirme planlarımı namaz kılabileceğim yerleri ve namaz vakitlerini göz önüne alarak yaparım.	<i>r</i>	0,582**
	<i>p</i>	0,000
	<i>n</i>	204

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$.

Spearman Sıralı Korelasyon Katsayısı analiziyle Madde 1'in

Dini Kimlik Algısı ile ilişkisi Tablo 4’te gösterilmiştir. İstatistiklere göre Madde 1 ile DKA arasında pozitif ($r_{spearman}=0,582$) ve anlamlı ($p<0,01$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Analiz sonucuna göre H_{1a} hipotezi doğrulanmıştır. Elde edilen bulguların şöyle yorumlanması mümkündür: DKA puan ortalaması yüksek katılımcılar, serbest zamanlarını planlarken namaz ibadetine daha çok dikkat etmektedir. Serbest zamanları namaz vakitlerine göre planlamaya, namaz kılınacak yere yakınlığı ayarlamaya daha sık özen göstermektedir.

Tekir ve Turhan 2019 yılında, muhafazakâr tatil hizmeti alan turistler ile bir anket çalışması yapmıştır. Ankette, namaz ibadet için yer ayrılması, odalara seccade, kible işareti koyulması gibi özelliklere değinilmiştir. Analiz sonuçlarında muhafazakârlık düzeyi ile otellerde ibadet hizmetine verilen önem arasında doğru orantı olduğu anlaşılmıştır.¹⁹ Tekir ve Turhan’ın bulguları bu çalışmanın bulgularıyla uyuşmakta, dindarlık ile namaz ibadeti arasındaki ilişkiyi doğrulamaktadır.

Tablo 5: Ramazan'da serbest zamanlarımı oruç ibadetimi zorlamayacak şekilde planlarım.

Madde 2		Dinî Kimlik Algısı (DKA)
Ramazan'da serbest zamanlarımı oruç ibadetimi zorlamayacak şekilde planlarım.	<i>r</i>	0,401**
	<i>p</i>	0,000
	<i>n</i>	204

* $p<0,05$. ** $p<0,01$.

Spearman Sıralı Korelasyon Katsayısı analiziyle Madde 2’nin Dini Kimlik Algısı ile ilişkisi Tablo 5’te gösterilmiştir. İstatistiklere göre Madde 2 ile DKA arasında pozitif ($r_{spearman}=0,401$) ve anlamlı ($p<0,01$) bir ilişki tespit edilmiştir.

¹⁹Ömer Akgün Tekir, A. Abdullah Turhan, “Helal Konseptli Konaklama Hizmetleri: Muhafazakâr Turistlerin Değerlendirmeleri Üzerine Bir Araştırma”, ed. Hüseyin Pamukçu, Kutay Oktay (2. Uluslararası Helal Turizm Kongresi, Antalya: Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi, 2019), 21.

Analiz sonucuna göre H_{1b} hipotezi doğrulanmıştır. Bulguların şöyle yorumlanması mümkündür: DKA puan ortalaması yüksek katılımcılar, Ramazan'da serbest zamanlarını oruç ibadetini zorlamayacak şekilde planlamaktadır. Serbest zamanlarını iftar organizasyonları şeklinde düzenlemek, iftarda ve teravih vaktine etkinlik planlamamak gibi konulara dikkat etmektedir.

2015 yılında Özdemir tarafından, turistlerin muhafazakâr otellerden beklentilere yönelik tez çalışması yürütülmüştür. 19 madde ile listelenen bu beklentiler arasında Ramazan ve oruca yönelik hassasiyetler de yer almaktadır. Çalışma bulgularına göre oteller, muhafazakâr müşterilerin bu konudaki beklentisine yeterince cevap verememektedir.²⁰ Bulgularda, beklentilerin karşılanmaması sonucu elde edilmesi, muhafazakâr turistlerin serbest zamanlarda oruç ibadetine önem verdiğini göstermektedir. Özdemir'in verilerine yönelik yorumu, bu çalışmadaki bulguları destekler niteliktedir.

Tablo 6: Serbest zaman etkinliklerim için ayırdığım maddi imkânları, zekât/sadaka/fitre vermemin önünde engel olmayacak şekilde planlarım.

Madde 3		Dinî Kimlik Algısı (DKA)
Serbest zaman etkinliklerim için ayırdığım maddi imkânları, zekât/sadaka/fitre vermemin önünde engel olmayacak şekilde planlarım.	<i>r</i>	0,432**
	<i>p</i>	0,000
	<i>n</i>	204

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$.

Spearman Sıralı Korelasyon Katsayısı analiziyle Madde 3'ün Dini Kimlik Algısı ile ilişkisi Tablo 6'da gösterilmiştir. İstatistiklere göre Madde 3 ile DKA arasında pozitif ($r_{spearman}=0,432$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki tespit edilmiştir.

²⁰Hüseyin Özdemir, *Muhafazakâr Otel Müşterilerinin Otel İşletmelerinde Aradıkları Özelliklerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma* (Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015), 276.

Analiz sonucuna göre H_{1c} hipotezi doğrulanmıştır. Bulguların şöyle yorumlanması mümkündür: DKA puan ortalaması yüksek katılımcılar, serbest zamanlarını, dinin emrettiği malî ibadetlere engel teşkil etmeyecek şekilde planlamaktadır. Serbest zaman etkinlikleri için ayıracağı maddi kaynakları, zekât sadaka kurban gibi ibadetlere öncelik vererek belirlemektedir.

Tablo 7: Serbest zamanımda dini grupların etkinliklerine katılmayı tercih ederim.

Madde 4		Dinî Kimlik Algısı (DKA)
Serbest zamanımda dini grupların etkinliklerine katılmayı tercih ederim.	<i>r</i>	0,403**
	<i>p</i>	0,000
	<i>n</i>	204

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$.

Spearman Sıralı Korelasyon Katsayısı analiziyle Madde 4'ün Dini Kimlik Algısı ile ilişkisi Tablo 7'de gösterilmiştir. İstatistiklere göre Madde 4 ile DKA arasında pozitif ($r_{spearman}=0,403$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Analiz sonucuna göre H_{1d} hipotezi doğrulanmıştır. Bulguların şöyle yorumlanması mümkündür: DKA puan ortalaması yüksek katılımcılar, serbest zamanlarında çevrelerindeki dini grupların düzenlediği etkinliklere daha sık katılım göstermektedir. Dini gruplar ifadesi ile kastedilen, ana dini akımdan ayrılan dini gruplar değil, yakın sosyal çevre ile kurulan dinî paylaşımların yapıldığı sivil gruplardır.

Güler 2020 yılında Bursa'da üst sosyal tabakaya mensup kadınlarla gündelik hayatlarına dair bir çalışma yürütmüştür. Çalışmada görüşmecilerin, serbest zamanlarında dini grupların referansıyla organize olup dini toplantılar düzenledikleri öğrenilmiştir. Katılımcıların, Kur'an-ı Kerim ve dini kitaplar okuma, dua etme, zikir gibi uygulamaların yanı sıra sosyalleşme imkânı sağladıkları şeklinde bulgulara ulaşılmıştır.²¹ Özellikle kadınlar arasında yaygın

²¹Fatma Güler, *Sosyal Tabakalaşma, Toplumsal Cinsiyet Ve Din İlişkisi: Üst Sosyo-*

olan bu tür etkinlikler, farklı sosyo-kültürel çevrelerde minimal değişikliklerle beraber yer almaktadır. Güler'in bulguları, bu çalışmanın bulgularıyla benzer noktalara temas etmiştir.

Tablo 8: Serbest zaman etkinliklerimde dini inançlar konusunda hassas olan mekânları tercih etmeye dikkat ederim.

Madde 5		Dini Kimlik Algısı (DKA)
Serbest zaman etkinliklerimde dini inançlar konusunda hassas olan mekânları tercih etmeye dikkat ederim.	<i>r</i>	0,469**
	<i>p</i>	0,000
	<i>n</i>	204

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$.

Spearman Sıralı Korelasyon Katsayısı analiziyle Madde 5'in Dini Kimlik Algısı ile ilişkisi Tablo 8'de gösterilmiştir. İstatistiklere göre Madde 5 ile DKA arasında pozitif ($r_{\text{spearman}}=0,469$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Analiz sonucuna göre H_{1c} hipotezi doğrulanmıştır. Bulguların şöyle yorumlanması mümkündür: DKA puan ortalaması yüksek katılımcılar, serbest zamanlarında mekân tercihinde bulunurken dini hassasiyetlerini gözeterek yerleri daha sık seçmektedir. Mekânların ibadetler için düzenleme yapmış olması, dini değerlere karşı hoşgörülü olması istenen özellikler arasında sayılabilir.

Tablo 9: Serbest zaman etkinliklerimi dini inançlarına bağlı olan kişilerle planlarım.

Madde 6		Dini Kimlik Algısı (DKA)
Serbest zaman etkinliklerimi dini inançlarına bağlı olan kişilerle planlarım.	<i>r</i>	0,554**
	<i>p</i>	0,000
	<i>n</i>	204

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$.

Ekonomik Tabakaya Mensup Dindar Kadınların Gündelik Hayatı Üzerine Bir Araştırma (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 177.

Spearman Sıralı Korelasyon Katsayısı analiziyle Madde 6'nın Dini Kimlik Algısı ile ilişkisi Tablo 9'da gösterilmiştir. İstatistiklere göre Madde 6 ile DKA arasında pozitif ($r_{spearman}=0,554$) ve anlamlı ($p<0,01$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Analiz sonucuna göre H_{1f} hipotezi doğrulanmıştır. Bulguların şöyle yorumlanması mümkündür: DKA puan ortalaması yüksek katılımcılar, serbest zamanlarını kendileriyle benzer hassasiyetlere sahip kişilerle planlama gayretindedir. Dinî inançlarına bağlı bireylerle etkinlik yapmayı daha sık tercih etmektedir.

2008 yılında İlahiyat Fakültesi öğrencileri ile yürüttüğü çalışmada; Çapcıoğlu, öğrencilerin yakın sosyal çevrelerini oluştururken hangi kriterlere önem verdiğini incelemiştir. Kriterler arasında dindarlık düzeyine verilen önem de yer almıştır. Araştırma sonunda elde edilen bulgular, arkadaş çevresini belirlemede dindarlık düzeyi öneminin, bireysel dindarlığın artmasıyla beraber arttığı yönündedir.²² İlahiyat fakültesi öğrencilerinin arkadaş çevresi seçiminde dindarlık kriteri gözetmesi, bu çalışmanın bulgularını doğrulamaktadır.

Tablo 10: Serbest zaman etkinliklerimde dini inançlar konusunda hassas kişilerin konser/ tiyatro/filmlerini tercih ederim.

Madde 7		Dinî Kimlik Algısı (DKA)
Serbest zaman etkinliklerimde dini inançlar konusunda hassas kişilerin konser/ tiyatro/filmlerini tercih ederim.	<i>r</i>	0,478**
	<i>p</i>	0,000
	<i>n</i>	204

* $p<0,05$. ** $p<0,01$.

Spearman Sıralı Korelasyon Katsayısı analiziyle Madde 7'nin Dini Kimlik Algısı ile ilişkisi Tablo 10'da gösterilmiştir. İstatistiklere göre Madde 7 ile DKA arasında pozitif ($r_{spearman}=0,478$) ve anlamlı

²²İhsan Çapcıoğlu, "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Yakın Sosyal Çevre ile İlişkilerinde Etkili Bir Faktör Olarak Dindarlık", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (2008), 57.

($p < 0,01$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Analiz sonucuna göre H_{1g} hipotezi doğrulanmıştır. Bulguların şöyle yorumlanması mümkündür: DKA puan ortalaması yüksek katılımcılar, serbest zamanlarında planladıkları konser, tiyatro, film gibi etkinliklerde dini hassasiyetleri yüksek kişileri tercih etme eğilimindedir. Konser, tiyatro, film seçerken dini hassasiyetler belirleyici olmaktadır.

2022 yılında Yıldırım, yüksek din öğretimi mezunlarıyla bir çalışma yürütmüştür. Katılımcıların serbest zamanlarında katıldıkları etkinliklerde, dini öğelere karşı hassasiyetleri ölçülmüştür. Katılımcıların %58,2'sinin dini bir perspektife sahip olan sinema, tiyatro, konser gibi etkinlikleri takip ettiği görülmüştür.²³ Oransal olarak yarı yarıya bir sonuç verdiği için bulgular, yoruma açık kabul edilmiştir.

Tablo 11: Serbest zamanlarımda okuduğum yazar/şair/gazetecilerin dini inançlar konusunda hassas olmasını tercih ederim.

Madde 8		Dini Kimlik Algısı (DKA)
Serbest zamanlarımda okuduğum yazar/şair/gazetecilerin dini inançlar konusunda hassas olmasını tercih ederim.	r	0,539**
	p	0,000
	n	204

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$.

Spearman Sıralı Korelasyon Katsayısı analiziyle Madde 8'in Dini Kimlik Algısı ile ilişkisi Tablo 11'de gösterilmiştir. İstatistiklere göre Madde 8 ile DKA arasında pozitif ($r_{spearman}=0,539$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Analiz sonucuna göre H_{1h} hipotezi doğrulanmıştır. Bulguların şöyle yorumlanması mümkündür: DKA puan ortalaması yüksek katılımcılar, serbest zaman okumalarında tercih ettikleri yazar, şair

²³Mustafa Yıldırım, *Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Yüksek Din Öğretimi Mezunlarının Din Anlayışları* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022), 359.

ve gazetecilerin dini hassasiyet sahibi bireyler olmasına dikkat etmektedir.

2022 yılında Yıldırım'ın yaptığı araştırma, din öğretimi mezunlarının okudukları kitap türlerini incelemiştir. Katılımcıların %37'si kitap seçerken önceliği dini kitaplara vermektedir. Bu oran kitap türleri arasında en yüksek orana işaret etmektedir.²⁴ Çalışmada ayrıca "Dine hizmet etmeyen gazete ve dergileri satın almak doğru değildir." ifadesine katılım düzeyi sorulmuştur. Kesinlikle katılmadığını bildirenlerin oranı %21,4, kesinlikle katıldığını bildirenlerin oranı %24,5 olarak hesaplanmıştır. Yıldırım, verileri katılımcıların zıt görüşte olduğu şeklinde yorumlamıştır.²⁵

Tablo 12: Serbest zamanlarımda izlediğim/dinlediğim/katıldığım programların dini inançlar konusunda hassas olmasını tercih ederim.

Madde 9		Dinî Kimlik Algısı (DKA)
Serbest zamanlarımda izlediğim/dinlediğim/katıldığım programların dini inançlar konusunda hassas olmasını tercih ederim.	<i>r</i>	0,501**
	<i>p</i>	0,000
	<i>n</i>	204

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$.

Spearman Sıralı Korelasyon Katsayısı analiziyle Madde 9'un Dini Kimlik Algısı ile ilişkisi Tablo 12'de gösterilmiştir. İstatistiklere göre Madde 9 ile DKA arasında pozitif ($r_{\text{spearman}}=0,501$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Analiz sonucuna göre H_{11} hipotezi doğrulanmıştır. Bulguların şöyle yorumlanması mümkündür: DKA puan ortalaması yüksek

²⁴Yıldırım, *Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Yüksek Din Öğretimi Mezunlarının Din Anlayışları*, 312.

²⁵Yıldırım, *Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Yüksek Din Öğretimi Mezunlarının Din Anlayışları*, 286.

olan katılımcıların, serbest zamanlarında dini içerikli programları tercih etme sıklığı daha yüksektir. Katılımcılar izlediği, dinlediği ve ya aktif olarak katıldığı programların, içerikleri dini olmasa bile dini hassasiyetlere karşı dikkatli olmasını tercih etmektedir.

Tablo 13: Serbest zamanlarımda katıldığım/izlediğim panel, sempozyum, söyleşi, konferans gibi toplantıların dini konularda olmasını tercih ederim.

Madde 10		Dini Kimlik Algısı (DKA)
Serbest zamanlarımda katıldığım/izlediğim panel, sempozyum, söyleşi, konferans gibi toplantıların dini konularda olmasını tercih ederim.	<i>r</i>	0,485**
	<i>p</i>	0,000
	<i>n</i>	204

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$.

Spearman Sıralı Korelasyon Katsayısı analiziyle Madde 10'un Dini Kimlik Algısı ile ilişkisi Tablo 13'te gösterilmiştir. İstatistiklere göre Madde 10 ile DKA arasında pozitif ($r_{spearman}=0,485$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Analiz sonucuna göre H_{1i} hipotezi doğrulanmıştır. Bulguların şöyle yorumlanması mümkündür: DKA puan ortalaması yüksek olan katılımcıların serbest zamanlarında tercih ettikleri panel, sempozyum, söyleşi, konferans gibi toplantıların, dini içerikli olarak seçilme sıklığı daha yüksektir.

Yıldırım, bahsi geçen çalışmasında, katılımcıların dini içerikli kültürel ve akademik etkinlikleri takip etme düzeylerini incelemiştir. Araştırmanın "dini etkinliklere katılma durumu" maddesine katılımcılar birden fazla cevap verebilmiştir. Örnekleme %38,6'lık bir oran konferans, panel gibi etkinliklere katıldığını belirtmiştir. Bu oran, katılım sağlanan dini içerikli etkinliklerde en yüksek paya sahip olmaktadır.²⁶ Serbest zaman etkinliklerinde, dini içerikli akademik

²⁶Yıldırım, *Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Yüksek Din Öğretimi Mezunlarının Din*

toplantıların tercih edilmesinin sebeplerinden birinin de dindarlık düzeyi olduğu açıktır.

Tablo 14: Serbest zaman etkinliklerimi dini inançlarımın belirlediği kadın-erkek ilişkilerine dikkat ederek planlarım.

Madde 11		Dinî Kimlik Algısı (DKA)
Serbest zaman etkinliklerimi dini inançlarımın belirlediği kadın-erkek ilişkilerine dikkat ederek planlarım.	<i>r</i>	0,485**
	<i>p</i>	0,000
	<i>n</i>	204

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$.

Spearman Sıralı Korelasyon Katsayısı analiziyle Madde 11'in Dini Kimlik Algısı ile ilişkisi Tablo 14'te gösterilmiştir. İstatistiklere göre Madde 11 ile DKA arasında pozitif ($r_{\text{spearman}}=0,485$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Analiz sonucuna göre H_{1j} hipotezi doğrulanmıştır. Bulguların şöyle yorumlanması mümkündür: DKA puan ortalaması yüksek olan katılımcıların serbest zaman etkinliklerini planlarken, dinin öngördüğü kadın-erkek ilişkilerine uygun tercihlerde bulunma sıklıkları daha yüksektir.

2022 yılında Trabzon ilinde Şen tarafından yapılan çalışmada, katılımcılara bir bireyde hangi özellikleri, dindarlık düzeyinin göstergeleri olarak algıladıkları sorulmuştur. Yapılan görüşmelerle ulaşılan veriler “çok etkili”, “etkili”, “etkili değil” şeklinde etiketlenmiştir. Araştırmada katılımcılar, doğum yıllarına göre “bebek patlaması kuşağı” ve “y kuşağı” olarak iki gruba ayrılmıştır. Her iki grup için de kadın-erkek ilişkilerinde hassasiyetin, dindarlık algısında belirleyici bir faktör olmadığı anlaşılmıştır.²⁷ Bulgular, bu araştırmanın sonuçlarıyla çelişmektedir. DKA puanı yüksek bireylerin, kadın-erkek ilişkilerinde yüksek hassasiyete sahip olması beklentisi, karşılanmamıştır.

Anlayışları, 219.

²⁷İleyda Şen, *Dini Sembol ve Pratikler Düzleminde Kuşakların Dindarlık Yorumunda Algı Farkları: Trabzon İli Örneği* (Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 103.

Tablo 15: Serbest zamanlarında dini grupların kurdu-ğu/desteklediği STK'lerde derneklerde, vakıflarda gönüllü çalışırım.

Madde 12		Dini Kimlik Algısı (DKA)
Serbest zamanlarında dini grupların kurdu-ğu/desteklediği STK'lerde derneklerde, vakıflarda gönüllü ça-lışırım.	<i>r</i>	0,204**
	<i>p</i>	0,004
	<i>n</i>	204

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$.

Spearman Sıralı Korelasyon Katsayısı analiziyle Madde 12'nin Dini Kimlik Algısı ile ilişkisi Tablo 15'te gösterilmiştir. İstatistiklere göre Madde 12 ile DKA arasında pozitif ($r_{spearman}=0,204$) ve anlamlı ($p < 0,01$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Analiz sonucuna göre H_{1k} hipotezi doğrulanmıştır. Bulguların şöyle yorumlanması mümkündür: DKA puan ortalaması yüksek olan katılımcıların serbest zamanlarında gönüllü olarak yer aldığı STK, dernek, vakıf gibi kurumların, dini gruplarca desteklenmesini tercih etme sıklığı daha yüksektir.

Avcı'nın 2010 yılında yürüttüğü çalışmasında, İstanbul'daki üniversite öğrencilerinin sosyalleşmek için dini alt yapıya sahip sivil toplum kuruluşlarında gönüllü oldukları bulgulanmıştır. Kendini dindar olarak tanımlayan öğrenciler, üyesi oldukları bu kuruluşlar-da gönüllü görev almak dışında konferans, söyleşi gibi etkinliklere katılmak suretiyle de bulunmaktadır.²⁸ Avcı'nın bulguları ile bu ça-lışmanın bulguları birbirini desteklemektedir.

Tablo 16: Serbest zaman etkinliklerimde alkol tüketirim.

Madde 13		Dini Kimlik Algısı (DKA)
Serbest zaman etkin-liklerimde alkol tüketi-rim.	<i>r</i>	-0,374**
	<i>p</i>	0,000
	<i>n</i>	204

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$.

²⁸Özlem Avcı, *Bir Özneleşme Örneği Olarak İstanbul'da Dindar Bir Üniversite Gençliği* (İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010), 280.

Spearman Sıralı Korelasyon Katsayısı analiziyle Madde 13'ün Dini Kimlik Algısı ile ilişkisi Tablo 16'da gösterilmiştir. İstatistiklere göre Madde 13 ile DKA arasında negatif yönlü ($r_{spearman}=-0,374$) ve anlamlı ($p<0,01$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Analiz sonucuna göre H_{11} hipotezi doğrulanmıştır. Bulguların şöyle yorumlanması mümkündür: DKA puan ortalaması yüksek olan katılımcıların serbest zamanlarda alkol tüketme sıklıkları daha düşüktür. Dini kimlik algısı yükseldikçe alkol tüketme sıklığı düşmektedir. Ayrıca aksi yönde yorum yapmak da mümkündür.

2019 yılında düzenlenen helal turizm konferansında, Tekir ve Turhan helal turizm merkezleriyle ilgili bir bildiri sunmuştur. Bildiride, bu merkezlerin taşınması gereken 52 özellik olduğu belirtilmiştir. Listede, “Yiyecek-içeceklerin İslâmi açıdan sakıncalı sayılan ürünleri içermemesi” maddesinin yer alması bu çalışmanın bulguları açısından önem arz etmektedir. Bu madde ile muhafazakâr turistlerin, tatillerde alkol tüketiminden kaçındığı anlaşılmaktadır. Bu sebeple alkol kullanımı bulunmayan tatil merkezlerini tercih etme eğiliminde olmaları, beklenen bir sonuçtur.²⁹ İki çalışmanın alkol tüketimi konusunda bulgularının aynı yönde olduğu görülmüştür.

Tablo 17: Serbest zaman etkinlikleri yaparken, kendim kullanmasam da alkollü eğlence mekânlarda bulunmaktan kaçınırım (Pub, club, meyhane gibi).

Madde 14		Dini Kimlik Algısı (DKA)
Serbest zaman etkinlikleri yaparken, kendim kullanmasam da alkollü eğlence mekânlarda bulunmaktan kaçınırım (Pub, club, meyhane gibi).	<i>r</i>	0,517**
	<i>p</i>	0,000
	<i>n</i>	204

* $p<0,05$. ** $p<0,01$.

²⁹Ömer Akgün Tekir - A. Abdullah Turhan, “Helal Konseptli Konaklama Hizmetleri: Muhafazakâr Turistlerin Değerlendirmeleri Üzerine Bir Araştırma”, ed. Hüseyin Pamukçu - Kutay Oktay (2. Uluslararası Helal Turizm Kongresi, Antalya: Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi, 2019), 16.

Spearman Sıralı Korelasyon Katsayısı analiziyle Madde 14'ün Dini Kimlik Algısı ile ilişkisi Tablo 17'de gösterilmiştir. İstatistiklere göre Madde 14 ile DKA arasında pozitif ($r_{spearman}=0,517$) ve anlamlı ($p<0,01$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Analiz sonucuna göre H_{1m} hipotezi doğrulanmıştır. Bulguların şöyle yorumlanması mümkündür: DKA ortalaması yüksek katılımcılar, serbest zaman etkinliklerinde kendi tüketme de alkol tüketiminin olduğu mekânları tercih etmekten kaçınmaktadır.

Dal ve Topay'ın 2018 yılında yaptığı çalışmada, dindar bireylerin tatillerde muhafazakâr otelleri tercih etme nedenlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Katılımcılarla yapılan nitel görüşmelerde elde edilen veriler temalara ayrılmıştır. Verilere göre bu otellerin tercih edilme nedenlerinde, mekânlarda “alkol tüketimi olmaması” yönündeki cevaplar ikinci sırayı almıştır.³⁰ Dindar bireylerin serbest zamanlarında mekân tercihinde, mekânda alkol bulundurulmamasına oldukça önem verdiği anlaşılmaktadır. Bu bulgular çalışmamızın bulgularıyla aynı yöndedir.

Tablo 18: Serbest zamanlarımda şans oyunları, iddia oyunları oynarım.

Madde 15		Dini Kimlik Algısı (DKA)
Serbest zamanlarımda şans oyunları, iddia oyunları oynarım.	r	-0,138**
	p	0,049
	n	204

* $p<0,05$. ** $p<0,01$.

Spearman Sıralı Korelasyon Katsayısı analiziyle Madde 15'in Dini Kimlik Algısı ile ilişkisi Tablo 18'de gösterilmiştir. İstatistiklere göre Madde 15 ile DKA arasında negatif ($r_{spearman}= -0,138$) ve anlamlı ($p<0,05$) bir ilişki tespit edilmiştir.

Analiz sonucuna göre H_{1n} hipotezi doğrulanmıştır. Bulguların şöyle yorumlanması mümkündür: DKA puan ortalaması yüksek

³⁰Nil Esra Dal - Gülnihal Topay, “Muhafazakâr Tüketicilerin Helâl Turizme Bakışı”, *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)* 5/12 (2018), 267.

olan katılımcıların, serbest zamanlarında şans ve iddia oyunları oynamaya sıklıkları düşüktür. Dinî hassasiyetleri gereği bu tür etkinlikleri tercih etmekten kaçınmaktadırlar.

2015 yılında Özdemir, muhafazakâr turistlerin İslamî otellerden beklentileri ile otellerin sahip olduğu özelliklerin karşılaştırıldığı bir tez çalışması yürütmüştür. Turistlerin “kumar ve şans oyunlarına izin verilmemesi” beklentileriyle, otellerin uygulamalarının örtüştüğü görülmüştür.³¹ Muhafazakâr turizm işletmelerinde bu tür oyunlara yer verilmemesi dindar müşterilerin beklentileriyle orantılı bir durumdur. Özdemir’in araştırma bulguları, bu çalışmanın bulgularıyla aynı sonucu vermiştir.

Sonuç

Bu çalışma, Gaziantep ilinde görev yapan öğretmenlerin, serbest zaman değerlendirmelerinde dini hassasiyet gösterme düzeyleri ile dini kimlik algıları arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Bu amaçla 204 öğretmenle anket çalışması yapılmış ve dini kimlik algısı puan ortalamaları hesaplanmıştır. Ayrıca serbest zamanlarında dini hassasiyet düzeylerinin anlaşılması amacıyla hazırlanan 15 madde analiz edilmiştir. DKA puanları ile SDHD arasındaki ilişkinin boyutu ve yönünü görmek amacıyla Spearman Korelasyon Testi uygulanmıştır.

Elde edilen bulgulara göre DKA ile SDHD’yi ölçen 15 maddeden 13’ünün pozitif yönlü, 2 maddenin negatif yönlü ilişkisi vardır. Analizler sonucunda katılımcıların DKA puanları ile SDHD arasında pozitif ve anlamlı ilişkinin varlığı tespit edilerek H₁ hipotezi doğrulanmıştır. Çalışma bulgularına göre, dinî kimlik algısı ile serbest zaman etkinliklerinde dinî hassasiyet düzeyi arasında, doğru orantılı bir ilişki olduğunu ifade etmek mümkündür. Din kurumu ile serbest zamanlar arasında dindarlık ekseninde bir etkileşim olduğu anlaşılmıştır.

DKA düzeyi düşük katılımcıların, serbest zamanlarında da

³¹Özdemir, *Muhafazakâr Otel Müşterilerinin Otel İşletmelerinde Aradıkları Özelliklerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma*, 275.

dini ilke ve inançlara duyarlı olduğu söylenemez. Bu çıkarımın dayandığı somut veriler çalışmanın bulguları arasında yer almaktadır. Fakat öğretmenlerle yapılan bu çalışma, yalnızca katılımcılar ile ilgili yorum yapılmasına uygundur. Bulgu ve yorumların daha büyük bir evrene yansıtılması için çalışmanın geliştirilmeye ihtiyacı olduğu açıktır. Alanda çalışan araştırmacıların anket maddelerini geliştirerek daha geniş kitlelere genellenmesi, serbest zaman ve din ilişkisini nicel verilerle açıklama imkânı sağlaması sebebiyle değerli olacaktır. İlgili noktalara değinilirse bulgular arasında, sekülerleşme teorilerinin gündelik hayattaki yansımalarını görme imkânı da elde edilebilecektir.

Kaynakça

- Anthony, Giddens - Sutton, Philip W. *Sosyolojide Temel Kavramlar*. çev. Ali Esgin. Ankara: Phoenix, 4., 2020.
- Ardahan, Faik (ed.). *Her Yönüyle Rekreasyon*. Ankara: Detay Yayıncılık, 1. Basım, 2016.
- Arslan, Mustafa. "Gündelik Hayatta Din". *Din Sosyolojisi El Kitabı*. ed. Niyazi Akyüz - İhsan Çapcıoğlu. Ankara: Grafiker Yayınları, 1. Basım, 2012.
- Avcı, Özlem. *Bir Özneleşme Örneği Olarak İstanbul'da Dindar Bir Üniversite Gençliği*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2010.
- Aytaç, Ömer. "Kapitalizm Ve Boş Zaman". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6/1 (Haziran 2005), 22.
- Ayten, Ali. "Dini Bağlılık ve Dini Kimliğin Ruh Sağlığına Katkısı Nedir? Din Eğitimi Alan Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma". *Din, Erdem ve Sağlık*. ed. Ali Ayten. İstanbul: Çamlıca Yayınları, 1. Basım, 2015.
- Bahadır, Murat. "Antikçağ'dan Günümüze Boş Zaman Üzerine Bir Değerlendirme". *Erzurum Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/2 (Temmuz 2016), 103-116.
- Bodur, Hüsnü Ezber. "Sosyal Kurumlar Ve Din İlişkisi". *Din Sosyolojisi*. 223-244. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, 2020.

- Cavlı, Zübeyde. *Serbest Zaman Değerlendirmede Medya ve Din*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2017.
- Cavlı, Zübeyde - Coşkun, Ali. "Zaman Değerlendirmede Medya ve Din İlişkisi Üzerine Bir Araştırma". *Toplum Bilimleri Dergisi* 11/22 (Temmuz 2017), 133-146.
- Coşkun, Ali. "Din ve Kimlik". *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/24 (2003), 5-23.
- Çapcıoğlu, İhsan. "İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Yakın Sosyal Çevre ile İlişkilerinde Etkili Bir Faktör Olarak Dindarlık". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (2008), 49-64.
- Dal, Nil Esra - Topay, Gülnihal. "Muhafazakâr Tüketicilerin Helâl Turizme Bakışı". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)* 5/12 (2018), 260-280.
- Erdoğan, Akın. *Beden Eğitimi Öğretmenlerinin Boş Zaman Yönetimleri ile Boş Zaman Engelleri Arasındaki İlişki*. Mersin: Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Güler, Fatma. *Sosyal Tabakalaşma, Toplumsal Cinsiyet ve Din İlişkisi: Üst Sosyo-Ekonomik Tabakaya Mensup Dindar Kadınların Gündelik Hayatı Üzerine Bir Araştırma*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Kul, Zuhale. *Nevşehir İl Merkezinde Çalışan Kadın Öğretmenlerin Boş Zamanlarını Değerlendirme Eğilimleri*. Nevşehir: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Metin, Taki Can. *Boş Zaman Literatürünün Dünyadaki Gelişimi: Leisure Science Dergisinde Yayınlanan Makaleler Üzerine Bir İnceleme*. Eskişehir: Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Mustafa Tekin. "Kamusal Alanda Din". *Din Sosyolojisi El Kitabı*. ed. İhsan Çapcıoğlu, Niyazi Akyüz. 631-651. Ankara: Grafiker Yayınları, 1. Basım, 2012.

- Okumuş, Ejder. *Boş Zamanlar Kitabı Boş Zamanlar ve Din*. İstanbul: Akis Kitap, 1. Basım, 2013.
- Özdemir, Hüseyin. *Muhafazakâr Otel Müşterilerinin Otel İşletmelerinde Aradıkları Özelliklerin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Şen, İleyda. *Dini Sembol ve Pratikler Düzleminde Kuşakların Dindarlık Yorumunda Algı Farkları: Trabzon İli Örneği*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Tekir, Ömer Akgün - Turhan, A. Abdullah. "Helal Konseptli Konaklama Hizmetleri: Muhafazakâr Turistlerin Değerlendirmeleri Üzerine Bir Araştırma". ed. Hüseyin Pamukçu - Kutay Oktay. Antalya: Kastamonu Üniversitesi Turizm Fakültesi, 2019.
- Tezcan, Mahmut. *Boş Zamanlar Sosyolojisi*. Ankara: Doğan Matbaası, 1977.
- Yıldırım, Mustafa. *Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Yüksek Din Öğretimi Mezunlarının Din Anlayışları*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.

The Relation Between Teachers' Perceptions of Religious Identity and Leisure Time: The Case of Gaziantep

Summary

Leisure time is the time left over from the time people use to work and meet their essential life needs. This concept, which is also expressed as "free time" in various sources, refers to the time that people spend as they wish, without feeling any obligation for themselves or others.

This concept, which has been studied for many years in the field of sociology, is accepted as a sub-branch of sociology with the name "Leisure Sociology". In the literature, there are free time studies in the field of study of many disciplines. Leisure time is studied with concepts such as work-life satisfaction, leisure time barriers, recreation and destination. The protection of leisure time as a right rather than a necessity by guaranteeing it with the Universal Declaration of Human Rights in 1948 shows that it has gained importance in the eyes of states as well as individuals. Considering leisure time as an indicator of the welfare and development level of the people, its relevance to economic systems, politics, health and psychology explains the increasing interest of scientists and states towards this phenomenon.

Although the importance of free choices regarding leisure time is underlined, the fact that leisure time is shaped by the influence of individual and environmental factors is not ignored. Having enough time, financial opportunities, geographical conditions, social environment, legality are some of them. Another important factor that determines the attitudes of individuals towards leisure time and their activity choices is 'religion'.

In this study, the effect of the religious institution on leisure time evaluations was investigated. The effect of religious beliefs and principles on individuals' leisure time varies from person to person. These effects are expected to be stronger and more binding in individuals who integrate themselves with their religion. With this inference, H₁ "There is a significant relations between the level of religi-

ous sensitivity in leisure activities and the perception of religious identity.” hypothesis has been established. The relation between leisure time and religion was examined through the H₁ hypothesis and other sub-hypotheses.

Qualitative and quantitative designs were used together to test the research hypothesis. The theoretical framework of the research was created by scanning the literature and using the documentation method. In obtaining the findings and comments, scanning and exploratory correlation patterns were used, and the questionnaire technique was used.

The questionnaire prepared with "Google Forms" for understanding the relations between leisure time and religion was delivered to the teachers. Survey data were analyzed with SPSS (Statistik Packet For Social Sciences 22.0) Program. Since the data of the study did not show normal distribution, the analyzes were made using the Spearman Correlation Test, which is one of the nonparametric tests.

Within the scope of the research, questions about religious sensitivities that can be applied in leisure times were asked to the participants. Religious identity perception scores were analyzed statistically with the 15-item leisure time religious sensitivity level questionnaire. According to the findings, 13 of 15 items measuring religious identity perception and leisure religious sensitivity have a positive relation and 2 items have a negative relation. As a result of the analysis, the existence of a positive and significant relations between the religious identity perception scores of the participants and their leisure religious sensitivities was determined, and the H₁ hypothesis was confirmed. According to the findings of the study, it is possible to say that there is a direct proportional relations between the perception of religious identity and the level of religious sensitivity in leisure activities.

Keywords: Leisure, Religion, Religious Identity, Gaziantep, Teacher